



FOTO: ERASMUS MC

Thijs Kuiken, dierenarts en viroloog:

‘Toe naar een nieuw systeem’

Henk ten Have

In het huidige (veehouderij)systeem kunnen we de problemen op het gebied van zoönoses, biodiversiteit en klimaat niet oplossen. Daarom moeten we toe naar een nieuw systeem. De dierenarts kan daarbij een belangrijke rol spelen. Dat zegt Thijs Kuiken, dierenarts en viroloog aan het Erasmus MC in Rotterdam.

Door Kuiken aanbevolen kernrapporten en -artikelen

Thijs Kuiken groeide deels op in Hongkong. Zijn vader werkte daar in de scheepvaart. Toen die in 1974 met pensioen ging, verhuisde de familie naar Nederland. Thijs Kuiken was destijds elf jaar. “Het eerste halfjaar in Nederland was ons huis nog niet klaar en huurden we het woongedeelte van een boerderij in Friesland. In de grupstal stonden melkkoeien. Ik hielp de boer, de buurman eigenlijk, met alle werkzaamheden op de boerderij. Later ben ik Diergeneeskunde gaan studeren met het idee dat ik in Friesland plattelandsdierenarts zou worden. Dat was mijn doel. Na mijn studie heb ik een tijdje gewerkt als dierenarts in Marssum bij Leeuwarden en in Hengstdijk in Zeeland. Daarna ben ik in militaire dienst gegaan en vervolgens in het onderzoek gerold. Sindsdien heb ik niet meer als praktiserend dierenarts gewerkt. Wel zeil ik nog elk jaar met drie jaargenoten, praktiserende dierenartsen.”

Hoogpathogene vogelgriep

Kuiken doet inmiddels al 25 jaar onderzoek naar zoönotische risico's. Hij is een gerenommeerd onderzoeker in zijn veld en heeft een vrij uitgesproken mening en visie op de toekomst, maar praat bedachtzaam. Kuiken vertelt: “In 1999 begon ik met onderzoek naar hoogpathogene vogelgriep, H5N1. Dat was toen net opgekomen in Hongkong en kon ook mensen direct ziek maken. Op grond van wetenschappelijk onderzoek heb ik adviezen gegeven in mijn artikelen, die vervolgens door beleidsmakers werden gelezen. Ik benoemde de onderliggende oorzaken, zoals de toename van de pluimveehouderij en de bijbehorende toename van de consumptie van pluimveevlees en eieren. Daar zou je iets aan moeten doen. Daarnaast zouden de surveillance van infectieziekten bij pluimvee en de biosecurity moeten verbeteren en contact met wilde vogels moeten worden voorkomen. In de loop van de jaren zag ik dat de ‘makkelijke’ maatregelen wel werden genomen, zoals betere surveillance en biosecurity, maar de echte oorzaak, de snelle toename van de pluimveehouderij en consumptie van pluimveevlees, werden niet aangepakt. Vervolgens vonden er uit-

braken plaats van H7N7 in Nederland, van H7N9 in China (eerst laagpathogeen, daarna hoogpathogeen) en in de afgelopen jaren waren er uitbraken van H5N1, H5N6, H5N8. En nu zitten we wereldwijd met hoogpathogene vogelgriep. Het virus heeft zich aangepast aan wilde vogels waardoor we kunnen verwachten dat we elk jaar met hoogpathogene vogelgriep te maken zullen hebben. Dus ondanks onderzoek en advies wordt het vogelgriepprobleem in het huidige veehouderijsysteem niet opgelost.”

In 2002 dook SARS op. Kuiken is een van de ontdekkers van het coronavirus dat deze ziekte veroorzaakt. “Ook daarvoor heb ik adviezen gegeven. Niet zoveel wilde dieren fokken, er niet zoveel in handelen. Maar de handel en fokkerij van wilde dieren is niet afgenomen. Dus nu hebben we Covid-19, bijna dezelfde virusziekte, maar wel eentje die efficiënter van persoon op persoon overgaat. Blijkbaar kunnen we dus zoönotische risico's in het huidige systeem niet wegnemen.”

In hetzelfde patroon past het biodiversiteitsverlies, zegt Kuiken. “Al in 1992 (Biodiversiteitsverdrag, Rio de Janeiro) verplichtten landen zich om het uitsterven van soorten te verminderen en natuur te beschermen. Maar in 2019 stelde een internationaal panel (IPBES) van de Verenigde Naties vast dat de maatregelen niet worden nagekomen en dat uitsterven van soorten juist sneller gaat dan in 1992. Volgens IPBES kunnen we in het huidige systeem het biodiversiteitsverlies niet tegen-

gaan. Voor de klimaatcrisis geldt ongeveer hetzelfde. Tijdens de klimaatconferentie in Parijs in 2015 is een akkoord gesloten om de opwarming van de aarde beperkt te houden tot 1,5 graad door CO₂-emissies te laten dalen. Maar een paar weken geleden is op Hawaï weer het CO₂-gehalte in de atmosfeer gemeten en dat bleek hoger dan vorig jaar, ondanks de Covid-19-pandemie die zorgde voor een langzamer draaiende economie. Als we de CO₂-uitstoot willen terugbrengen zodat de aarde niet méér opwarmt dan met 1,5 graad, moeten we als wereld de komende tien jaar zo'n 15 procent minder CO₂ per jaar uitstoten. Ook dat lukt niet volgens het huidige systeem.”

Jones en anderen (2013). 'Zoonosis emergence linked to agricultural intensification and environmental change'. *Proc Natl Acad Sci U S A* 110: 8399-404. (<https://www.pnas.org/content/110/21/8399.long>)

Poore en Nemecek (2018). "Reducing food's environmental impacts through producers and consumers". *Science* 360: 987-992. (<https://science.sciencemag.org/content/360/6392/987.long>)

IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services. IPBES secretariat, Bonn, Germany. (<https://www.ipbes.net/global-assessment>)

IPBES (2020) Workshop report on biodiversity and pandemics. IPBES secretariat, Bonn, Germany. (<https://www.ipbes.net/pandemics>)

IPCC (2019) Climate change and land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. (<https://www.ipcc.ch/srcl/>)

Imke de Boer en anderen (2020): Terug naar de roots van het Nederlandse voedselsysteem: van meer naar beter. (<https://www.wur.nl/show-longread/Terug-naar-de-roots-van-het-Nederlandse-voedselsysteem-van-meer-naar-beter.htm>)

Buiten de natuur geplaatst

“Ik constateer dat we de problematiek op verschillende gebieden, zoals zoönotische uitbraken, biodiversiteit en klimaat niet kunnen oplossen binnen het huidige systeem. Daarvoor moeten we naar een nieuw systeem toe”, concludeert Kuiken. “Met een ander economisch model. Economen hebben de economie buiten de natuur geplaatst, maar de economie functioneert binnen het globale ecosysteem van de aarde en we zijn daar als mensen afhankelijk van.” Kuiken pleit ook voor een ander rechtsmodel. “Het huidige rechtsmodel werkt niet volgens het voorzorgsprincipe waarmee mogelijke problemen in de toekomst worden voorkomen. Problemen worden pas opgelost als ze al ontstaan zijn.”

Ook zouden mensen minder gericht moeten zijn op consumeren, van bijvoorbeeld kleding, verre vliegvakanties en ook dierlijke producten, vindt Kuiken. “Als je naar onze voedingsbehoeften kijkt, hoeven we niet elke dag zuivel, vlees en eieren te eten. De commercie zou die consumptie niet meer moeten versterken.” Hij vervolgt: “Deze analyse is overigens niet van mij alleen, maar wordt gedeeld door een brede groep internationale onderzoekers op het gebied van klimaat (IPCC) en biodiversiteit (IPBES). Om de problemen van zoönotische risico's, biodiversiteitsverlies en klimaatverandering op te lossen, concluderen zij dat zogenaamde 'transformatieve veranderingen' van onze maatschappij nodig zijn, gedefinieerd als 'een fundamentele, systeem-brede reorganisatie met betrekking tot technologische, economische en sociale factoren, inclusief denkkaders, doelen en waarden.”

Ander veehouderijsysteem

Kuiken concludeert dat er ook een ander veehouderijsysteem moet komen. “De intensivering van dierhouderij, niet alleen van vee, maar ook van wilde dieren zoals wasbeerhonden en Amerikaanse nertsen, en de daarmee gepaard gaande dierhandel, zijn onderliggende factoren voor toekomstige zoönotische uitbraken. Diergeneeskunde speelt daar een integrale rol in en heeft er dus ook mee te maken. De huidige veehouderij is ook een grote oorzaak van biodiversiteitsverlies door verandering van landgebruik, onder andere

voor de teelt van veevoer in Zuid-Amerika. Verder is circa 10 procent van de CO₂-uitstoot afkomstig van de veehouderij.”

Volgens Kuiken zijn de nodige transformatieve veranderingen niet mogelijk binnen het huidige veehouderijsysteem. “In de ketens hangt alles met elkaar samen, waardoor veranderingen die er echt toe doen, die echt voor grote verbeteringen zorgen, niet werken. Wij produceren nu zoveel mogelijk zuivel, vlees en eieren voor een zo laag mogelijke prijs. Daar is het systeem op gebaseerd. Nederland kan dat heel goed, al heel lang, ook voor export. Nederland is een educatief hoogontwikkelde agrarische maatschappij. En we hebben Rotterdam voor goedkoop veevoer. En een grote vlees-, ei- en zuivelverwerkende industrie. Voor de financiering hebben we

grote banken. Wil je hierin iets veranderen, dan zul je al die onderdelen moeten veranderen, want het ene veranderen zonder het andere werkt niet. Ik denk dat we daarom parallel een nieuw systeem moeten opzetten met een andere doelstelling, regels en financiering. Een soort

natuurinclusieve landbouw. Initiatieven zoals Herenboeren laten zien dat dit kan functioneren en economisch haalbaar is. We zouden weg moeten van dat we een belangrijk exportland zijn van dierlijke producten voor landen als Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië. Misschien kunnen we het op den duur ook voor elkaar krijgen dat er op Europees niveau veranderingen plaatsvinden.”

'Nu kan ik met je meedoen'

Dierenartsen kunnen volgens Kuiken een belangrijke rol spelen bij het ontwikkelen van een nieuw veehouderijsysteem. “Dierenartsen hebben een wetenschappelijke opleiding gevolgd, zijn wetenschappelijk geïnteresseerd, willen weten hoe dingen in elkaar zitten. Ze zullen niet zomaar van mij aannemen hoe de problemen in elkaar zitten en wat de oplossingen zijn, maar zij kunnen dat voor zichzelf

nagaan door een aantal kernrapporten of -artikelen te lezen.” (Zie kader pagina 9.) Kuiken verwacht dat veel dierenartsen dan ook vaststellen dat er veranderingen nodig zijn. Hij begrijpt dat het voor dierenartsen in het conventionele veehouderijsysteem moeilijk kan zijn om daarover te praten. “Zelf zit ik in een conventioneel onderzoekssysteem, en sinds een paar jaar pleit ik expliciet voor vermindering van de pluimveeproductie in het kader van het vogelgriepprobleem. Daardoor word ik mogelijk door sommige onderzoeksconsortia uitgesloten. Maar ik merkte ook dat mensen mij ineens e-mailden of wilden spreken in de pauze, en zeiden: ‘Wat ben ik blij dat je hiervoor uitgekomen bent, dat het zo niet door kan blijven gaan met productieverhoging. Nu kan ik met je meedoen en binnen

‘Misschien heb je een paar dapperen nodig’

mijn instituut vragen of we daar wat aan kunnen doen’. Dus misschien heb je bij de praktiserende dierenartsen een paar dapperen nodig om de discussie op gang te brengen.” Kuiken benadrukt dat hij niet tegen veehouders is en snapt dat je als dierenarts niet tegen bij-

voorbeeld een pluimveehouder kunt zeggen dat die van 80.000 naar 8.000 dieren moet. “Maar er zijn telkens wel momenten in het proces dat je een verandering kunt aangeven die ten goede is. Je bent als dierenarts een gewaardeerde professional die veel kennis heeft. Die kennis kun je denk ik ook heel goed gebruiken om veehouders op een respectvolle manier te sturen in een richting die we op zouden moeten gaan binnen het huidige systeem. Daarnaast kun je je richten op een nieuw veehouderijsysteem. Je kunt gelijkgestemden zoeken, ook binnen bijvoorbeeld de KNMvD, GD en LTO.”

Kuiken benadrukt dat transformatieve veranderingen meer inhouden dan alleen technologische veranderingen aanbrengen in bijvoorbeeld de veehouderij. “Het is wel degelijk een andere levensvisie. Het gaat er ook om wat je als persoon waardevol vindt.”